http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.4775009

Гудима В. В.
викладач кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури
ЗВО "Львівський університет бізнесу та права"
https://orcid.org/0000–0001–6708–3910

РЕПУТАЦІЯ СУДДІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ПОВАГИ І ДОВІРИ ДО СУДУ В УКРАЇНІ

JEL Classification: K 19
SECTION "LAW": Право

Анотація. Метою статті є розкрити і дослідити основні аспекти репутації суддів як передумови формування поваги та довіри до суду в Україні. Зазначено, що основними гарантіями ефективності правосуддя є суспільна довіра і повага до судді (судової системи). Авторитетність судової влади безпосередньо залежить від поведінки кожного окремого судді. Встановлено, що питання функцій засобів масової інформації щодо формування позитивного іміджу органів державної влади, враховуючи реалії сьогодення і проблемні аспекти у цьому напрямі, залишається дискусійним. Оскільки медіа (ЗМІ) можуть служити засобом як контролю за незалежністю суду, так і підриву авторитету та довіри до суду. У професійному житті судді його репутація залежить від таких чинників, як незалежність, неупередженість і безсторонність, які є мірилом справедливості суду. Виправданою є норма, закріплена в п. 2 ч. 7 ст. 56 чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами і доповненнями), яка серед обов'язків судді встановлює необхідність «дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів». За результатами дослідження зроблено висновок, що: 1) щоб успішно виконувати свої обов'язки, судова система як гарант правосуддя – фундаментальної цінності у правовій державі – повинна мати довіру суспільства; визначальною мірою довіра і повага до суду залежать від самих суддів, щонайменше від їхньої доброчесності та компетентності; 2) репутація судді є відображенням наслідків його поведінки в усіх сферах життя і, безсумнівно, є основою довіри, тією підвалиною, на якій будується суддівська кар'єра судді, міцним фундаментом судової влади загалом, де цей фундамент повинен формуватися насамперед у професійному суддівському середовищі, для якого дбати про свою репутацію є одним із першочергових завдань; 3) незважаючи на вплив і тиск ззовні, суддя повинен бути професіоналом, прикладом неухильного дотримання вимог закону, принципу верховенства права та присяги судді; здобути репутацію чесного і порядного судді (отже, посилити авторитет суду і заручитись повагою суспільства до судової влади) можна лише в разі сумлінного ставлення до роботи, об'єктивного розгляду справ, ухвалення законних і обґрунтованих процесуальних рішень.

Ключові слова: **суд, судова влада, суддя, репутація судді, авторитетність суду, імідж судової влади, повага до суду, довіра до суду.**

Annotation. The purpose of the article is to reveal and explore the main aspects of the reputation of judges as a prerequisite for the formation of respect and trust in the court in Ukraine. It is noted that the main guarantees of the efficiency of justice are public trust and respect for the judge (judicial system). The authority of the judiciary directly depends on the behavior of each individual judge. It is established that the issue of the functions of the mass media in forming a positive image of public authorities, taking into account the realities of today and problematic aspects in this direction, remains debatable. Because the media can serve as a means of both monitoring the independence of the judiciary and undermining the authority and credibility of the judiciary. In a judge's professional life, his or her reputation depends on factors such as independence, impartiality and impartiality, which are a measure of the fairness of the court. The norm enshrined in paragraph 2, part 7 of Article 56 of the current Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" of 02.06.2016 № 1402-VIII (as amended) is justified, which among the duties of a judge establishes the need "adhere to the rules of judicial ethics, includ-

ing identifying and maintaining high standards of conduct in any activity in order to strengthen public confidence in the court, to ensure public confidence in the honesty and integrity of judges". According to the results of the study, it was concluded that: 1) in order to successfully perform its duties, the judicial system as a guarantor of justice – a fundamental value in a state governed by the rule of law – must have the trust of society; to a large extent, trust and respect for the court depend on the judges themselves, at least on their integrity and competence; 2) the reputation of a judge is a reflection of the consequences of his behavior in all spheres of life and, of course, is the basis of trust, the foundation on which a judge's judicial career is built, a solid foundation of the judiciary in general, where this foundation must be formed primarily in a professional judiciary for whom caring for one's reputation is one of the top priorities; 3) despite outside influence and pressure, the judge must be a professional, an example of strict observance of the law, the principle of the rule of law and the oath of a judge; to gain the reputation of an honest and decent judge (hence, to strengthen the authority of the court and to gain public respect for the judiciary) is possible only in the case of conscientious attitude to work, objective consideration of cases, legal and reasonable procedural decisions.

Keywords: **court, judiciary, judge, reputation of a judge, authority of the court, image of the judiciary, respect for the court, trust in the court.**

Вступ

У сучасних умовах «… ефективний захист авторитету суду, честі та гідності осіб, які беруть участь у здійсненні правосуддя, а також забезпечення свободи вираження поглядів учасників судових процесів – є важливою умовою реалізації (виконання) судом своїх функцій. … Повагу до суду (судді) доцільно розглядати: а) як один із принципів правової держави; б) як важливу соціально-правову цінність. Зміст поняття "повага до суду" може виражатися у таких аспектах: а) повага до суду як інституту держави та суспільства; б) повага до суду як до державного органу; в) повага до судді, який одноосібно здійснює розгляд судової справи; г) повага до судових складів, тобто до складу суддів, які ухвалюють судові рішення більшістю голосів та несуть за них колективну відповідальність; д) повага до органів, що входять до складу інфраструктури судової влади (зокрема, це Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація, Вища рада правосуддя). Основними гарантіями ефективності правосуддя є суспільна довіра і повага до судді (судової системи). Авторитетність судової влади безпосередньо залежить від поведінки кожного окремого судді. … » [1]. Звідси очевидно, підтримуючи також думку вчених та практиків [2–12], що відсутність довіри і підтримки з боку суспільства веде до зниження авторитету представників судової гілки влади. Водночас важливою, на наш погляд, є також й поведінка й особисті якості самих суддів, адже їхня діяльність теж впливає на довіру й повагу до суду.

Дослідженнями щодо залежності поваги і довіри до суду від репутації суддів, включаючи визначення і/або забезпечення репутації суддів в системі формування поваги і довіри до суду, займалися такі фахівці (вчені-юристи і практики), як М. Бурменський, О. Волянська, С. Єсімов, Н. Коновалова, В. Кравчук, Д. Луспеник, Л. Москвич, О. Овсяннікова, І. Підкуркова, О. Сердюк, В. Сердюк, Р. Скриньковський, Л. Сопільник, Р. Сопільник, Н. Сташків та інші. Проте, багато питань по даній темі є не вирішеними, зокрема – питання, які стосуються репутації суддів як передумови формування поваги та довіри до суду.

Мета статті

Метою статті є розкрити і дослідити основні аспекти репутації суддів як передумови формування поваги та довіри до суду в Україні.

Результати дослідження

Довіра громадян є особливим джерелом сили судової влади і водночас показником її результативності і ефективності. Судова система України має спиратися на повагу, довіру, а також на впевненість громадськості в її незалежності, безсторонності і ефективності [2]. Тут заслуговує на увагу думка О. Овсяннікової [14]: вагомою запорукою стабільного й авторитетного становища влади в суспільстві є формування у громадській думці сталого переконання у правоті, незалежності й об'єктивності судової влади, що забезпечуватиме судовим рішенням своєрідний «кредит» громадської довіри, коли кожний громадянин, навіть якщо не погоджуватиметься з винесеним судом рішенням, однаково вважа-

тиме його правильним і справедливим, виходячи із загального переконання в авторитетності судової влади [14, с. 153].

Рівень довіри до судів значною мірою залежить від того, яка інформація доходить до суспільства про суддівську діяльність. В українському інформаційному просторі постійно поширюється негативна інформація про суди і суддів, що, безумовно, шкодить і впливає на зменшення довіри. Якщо з боку ЗМІ висвітлення такої інформації можна зрозуміти, адже журналісти націлені на пошук резонансних фактів, сенсацій і скандалів, то заяви, що дискредитують суди, підривають авторитет окремих суддів і загалом судової влади, з боку органів державної влади й органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб уважаємо неприпустимими [2].

«Необхідно вжити заходів для того, щоб представники виконавчої та законодавчої гілок влади поважали судові рішення, а також демонстрували б громадськості, що поважають ці рішення та гідність суддів». На такій необхідності наголосила Рада Європи (далі – РЄ), схваливши 13.04.2016 р. на 1253-му засіданні заступників міністрів Комітету міністрів План дій, метою якого є визначення способів спрямування й підтримки держав-членів із боку РЄ на шляху здійснення заходів, необхідних для посилення незалежності та неупередженості судової влади [15].

Поряд з тим з'ясовано, що значною мірою саме від конкретного судді, від якості виконання ним основної функції – здійснення правосуддя, залежить сприйняття судової влади загалом тим громадянином, який звернувся до суду по захист своїх прав. Саме суддя формує думку цього громадянина про себе як суддю, як носія судової влади, отже, і про судову владу в Україні загалом [1; 2; 6; 7; 11; 12]. У праці [2] зазначено, що « … сповідування суддями таких цінностей та принципів, як справедливість, неупередженість, об'єктивність, відкритість, прозорість, професіоналізм, порядність і чесність, їх дотримання у своїй поведінці як під час здійснення правосуддя, так і в особистому житті, здатне вплинути на формування позитивного іміджу судової влади України. …» [2] (В. Кравчук, Н. Сташків).

На думку О. Величко, «імідж судової влади – це створений у свідомості населення або його частини цілісний, якісно сформований, емоційно забарвлений, образ системи судових органів та працівників цих органів, який визначає рівень довіри громадськості до цих органів та є наслідком цілеспрямованого інформаційного впливу, а також безпосереднього сприйняття при зверненні громадян до суду або участі їх у судовому засіданні як свідків, третіх осіб тощо» [16, с. 212].

Встановлено, що питання функцій засобів масової інформації щодо формування позитивного іміджу органів державної влади, враховуючи реалії сьогодення і проблемні аспекти у цьому напрямі, залишається дискусійним. Це обумовлено тим, що медіа (ЗМІ) можуть служити засобом як контролю за незалежністю суду, так і підриву авторитету та довіри до суду [17–19].

Авторитетність судді – це збиральний образ судді, якому відповідають такі характеристики, як рівень компетентності, професійності, неупередженості, надійності тощо [16]. Репутація, на відміну від іміджу, не дає шансу «бути представленим» і «демонструвати», оскільки процес становлення репутації триваліший: імідж можна сформувати, репутацію слід заслужити [20], бо вона створюється конкретними діями і вчинками, а не словами й ідеями.

Щоб стати суддею, особа має відповідати щонайменше 2-м ключовим вимогам, а саме: 1) компетентності та 2) доброчесності. Через критерій компетентності (1) розкривається професійність кандидата на посаду судді чи особи, яка вже працює суддею, а отже, є компетентною, а через доброчесність (2) – її відповідність окресленим вище морально-етичним якостям [2] (В. Кравчук, Н. Сташків).

У професійному житті судді його репутація залежить від таких чинників, як [2]: 1) незалежність, 2) неупередженість і 3) безсторонність. Саме вони виступають мірилом справедливості суду [2; 12]. Статус судді зобов'язує й обтяжує певними обмеженнями і поза судом. Суддя не може допустити зневіру в ті цінності, які закладені у зміст правосуддя як результат діяльності судді [1; 8; 12]. «Навіть приватне життя судді повинне відповідати високим стандартам справедливості та пристойності, які мають бути вищими, ніж ті, що вважаються прийнятними для інших. Судді не можуть дозволити собі шукати прихистку за падінням стандарту в суспільстві. Вчинків, які здатні підірвати довіру громадськості до характеру, цілісності чи неупередженості судді, слід уникати»,– стверджує старший суддя Верховного суду штату Карнатака Н. Кумар (N. Kumar, senior most judge of the Karnataka High Court) [21].

Звідси очевидно, що виправданою є норма, закріплена в п. 2 ч. 7 ст. 56 чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами і доповненнями), яка серед обов'язків судді встановлює необхідність «дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти пове-

дінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів» [22]. Водночас подане положення потребує удосконалення, і є відповідні напрацювання, які потребуютьдодаткового дослідження.

Висновки

За результатами дослідження літературних джерел [1–23] можна стверджувати, що: 1) щоб успішно виконувати свої обов'язки, судова система як гарант правосуддя – фундаментальної цінності у правовій державі – повинна мати довіру загалу; визначальною мірою довіра і повага до суду залежать від самих суддів, щонайменше від їхньої доброчесності та компетентності; 2) репутація судді є відображенням наслідків його поведінки в усіх сферах життя і, безсумнівно, є основою довіри, тією підвалиною, на якій будується суддівська кар'єра судді, міцним фундаментом судової влади загалом, де цей фундамент повинен формуватися насамперед у професійному суддівському середовищі, для якого дбати про свою репутацію є одним із першочергових завдань; 3) незважаючи на вплив і тиск ззовні, суддя повинен бути професіоналом, прикладом неухильного дотримання вимог закону, принципу верховенства права та присяги судді; здобути репутацію чесного і порядного судді (отже, посилити авторитет суду і заручитись повагою суспільства до судової влади) можна лише в разі сумлінного ставлення до роботи, об'єктивного розгляду справ, ухвалення законних і обґрунтованих процесуальних рішень.

Список використаних джерел

1. Коновалова Н. Т. Юридична відповідальність винних осіб за неповагу до суду: дис. ... доктора філософії: спец.: 081 – Право // Заклад вищої освіти "Львівський університет бізнесу та права". Львів. 2020. 157 с.

2. Кравчук В. М., Сташків Н. М. Репутація судді як передумова формування поваги та довіри до суду // Порівняльно-аналітичне право. 2019. № 5. С.34–37.

3. Коновалова Н. Т. Повага до суду і судді як соціальна і правова цінність // International Journal of "Supremance of Law". 2018. № 3. P. 214–220. doi: http://doi.org/10.5281/zenodo.3632066

4. Коновалова Н. Т., Скриньковський Р. М. Практичні питання застосування ст. 185–3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (прояв неповаги до суду) при здійсненні судочинства // Path of Science. 2019. Vol. 5, No 12. P. 1001–1010. doi: http://dx.doi.org/10.22178/pos.53–2

5. Коновалова Н. Т., Єсімов С. С. Види юридичної відповідальності за неповагу до суду і судді за законодавством України // ΛΟΓΟΣ. ONLINE: International scientific e-journal. 2020. № 5. Available at: https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663–4139/article/view/574. Date accessed: 16 jan. 2020. doi: https://doi.org/10.36074/2663–4139.05.04

6. Кравчук В., Сташків Н. Повага до суду як один із принципів правової держави // Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 4 (12). С. 27–33.

7. Остафійчук Л. А. Повага до суду і суддів як соціальна та правова цінність // Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 5. С. 320–325.

8. Луспеник Д. Д. Законність, обґрунтованість і справедливість судового рішення – основні чинники авторитету судової влади (коментар) // Вісник Верховного Суду України. 2010. № 1. С. 10–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2010_1_4

9. Сенюк Джеральд Т. Дж. Довіра громадян до судів і суддів // Судова апеляція. 2009. № 3 (16). С. 95–105.

10. Буроменський М., Сердюк О., Підкуркова І. Суди у відносинах з журналістами та ЗМІ: посібн. для суддів / Проект "Україна: верховенство права"; М. А. Консалтинг, Ltd; Ін-т прикладних гуманіт. досліджень. Київ, 2008. 64 с.

11. Москвич Л. М. Суспільна довіра до суду як показник ефективності судової влади // Вісник Верховного Суду України. 2011. № 2. С. 25–30.

12. Сопільник Р. Л. Судовий захист фундаментальних прав людини: євроінтеграційний вектор розвитку: монографія / Львівський університет бізнесу та права. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 406 с. ISBN978–966–941–074–0.

13. Волянська О., Підкуркова І. Довіра до суду як чинник довіри до публічної влади: міжнародний та національний виміри // Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». 2018. № 2 (37). С. 151–165.

14. Овсяннікова О. Судова влада та громадська думка: до постановки проблеми // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Вип. 28. Т. 3. С. 150–153.

15. План дій Ради Європи щодо посилення незалежності та неупередженості судової влади. URL: http://rsu.gov.ua/uploads/article/plan-dijzmicnennanezaleznosti-su-9fc2c6af1d.pdf

16. Величко О. Позитивний імідж судової влади України та його структурні елементи // Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 26. С. 210–218.

17. Денисенко Л., Сироїд О., Фадєєва І., Шаповалова О. Бути суддею. Київ, 2015. 216 с.

18. Панькова Л. О. Про питання взаємодії судів із засобами масової інформації // Право і суспільство. 2016. № 6. С. 14–19.

19. Коршун А. Взаємодія органів судової влади та засобів масової інформації в Україні: теоретико-правовий аналіз // Evropsky politicky a pravni diskurz. 2018. № . 5(1), С. 224–229.

20. Федорів Т. Співвідношення понять «імідж» та «репутація» у державному управлінні. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Fedoriv.pdf

21. Kumar N. Bad behaviour by one judge will impact reputation of entire judiciary. URL: https://www.thehindu.com/news/cities/bangalore/%E2%80%98Bad-behaviourby-one-judge-will-impact-reputation-of-entire-judiciary%E2%80%99/article14404942.ece

22. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402–19#n1589

23. Chistokletov L. G., Sopilnyk R. L., Sopilnyk L. I., Shishko V. V. Khitra O. L. Scientific Advancement in Forecasting of Administrative and Legal Threats to the Security of Economic Entities // Journal of Advanced Research in Law and Economics. 2018. № 9(7). Pp. 2290–2295.